

АНА БИЛИНОВИЋ *
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Нови Сад

УДК 316.356.2:316.4
Прегледни рад
Примљен: 11.05.2013
Одобрен: 23.07.2013

РЕСУРСНА ТЕОРИЈА „ПОРОДИЧНЕ И БРАЧНЕ МОЋИ”**

Сажетак: Теоријска и емпиријска истраживања односа моћи и образаца доношења одлука у савременој породици обележила су у великој мери социолошку литературу о браку и породици у последњих неколико деценија. Наведени подухвати сврстани су под окриље ресурсне теорије „породичне и брачне моћи”. На трагу ове теорије, велики број социолога породице покушао је да концептуализује породичну и брачну динамику користећи се основним начелима теорије размене и концептом ресурса. У раду ће бити приказани резултати бављења овом тематиком који су произвели бројне контроверзе које још увек, услед недовољно емпиријских и компаративних истраживања, онемогућавају прецизнију оцену релевантности концепта ресурса примењеног на поље брака и породице. У раду ће такође бити приказани неки од најзапаженијих, уједно и најконтроверзнијих подухвата у овој области проучавања, какви су концепт експлицитног брачног преговарања, концепт брачне (не)стабилности и концепт брачних алтернатива.

Кључне речи: породица, брак, теорија ресурса, теорија коалиција, брачне стратегије, структуре „породичне моћи”

Теоријско и емпиријско занимање за област „породичне и брачне моћи” иницијално је подстакнуто 60-их година 20. века обимном студијом Роберта О. Блада (Robert O. Blood) и Доналда М. Волфа (Donald M.

---

* anabilinovic@gmail.com

** Рад је настао током рада на пројекту Значај партиципације у друштвеним мрежама за прилагођавање евроинтеграцијским процесима (број пројекта – 179037), финансираном од стране Министарства за науку.

Wolfe) *Husbands and Wives: The dynamics of married living* (Мужеве и жене: динамика брачног живота). Иако методолошки критикована из разлога непрецизног дефинисања концепта моћи, као и због преобладавајућег бављења „брачном моћи”, студија је пружила теоријско упориште за већину постојеће литературе о „породичној моћи”. Ослањајући се на теорију размене (v. Blau 1986) и са њом тесно повезану теорију ресурса, аутори су описали „породичну моћ” као „моћ у доношењу одлука која произилази примарно из ресурса које индивидуа може да обезбеди да би задовољила потребе другог члана породице и уздигла сопствене вештине у доношењу одлука” (Blood and Wolfe 1960: 34). Овако схваћена ресурсна теорија „породичне моћи” анализира унутарпородичну динамику као ону која је под великим утицајем и у знатном степену условљена ограниченим ресурсима сваког од чланова породице.¹ Претпоставља се да ће у ситуацији када одређени члан породице има мањи директан приступ одређеном ресурсу (или у ситуацији непостојања алтернативе за добијање истих ресурса), он придавати већу вредност назначеном ресурсу и бити спремнији да плати високу цену да би га обезбедио (Safilios-Rothschild 1976: 356). Ова висока цена може укључивати понуду многих других ресурса у замену, чак и прихватање или толерисање ускраћивања неких других релативно мање вредних ресурса од стране другог члана породице. Теоретичари на пољу ресурсне теорије „породичне моћи” (v. Sprey 1969; 1971; 1972; Rodman 1969; 1972; Xeer 1963; Gillespie 1971; Safilios-Rothschild 1970; 1976; Rogers 1974; Blood and Wolfe 1960; McDonald 1977) су сматрали да су неки од најзначајнијих ресурса чланова породице доходак, образовање, професија, старост, престиж и моћ. У зависности од варијетета, количине, важности и природе ових и других ограничених ресурса чланова породице, јављају се посебне „структуре породичне моћи”. На тај начин се „породична моћ” открива кроз непрестану конфронтацију „индивидуалне моћи” чланова породице (која се темељи на ограниченим ресурсима) у ситуацији доношења одлука.

---

¹ Ограниченост ресурса материјалне природе, као и времена, физичке и психичке енергије (пажње и преданости) карактерише све људске односе у већем или мањем степену (Chafetz 1981: 159). С обзиром на ограниченост ресурса, регуларни партнери или групе у интеракцији, укључујући и породицу, развијају правила која се тичу њихове дистрибуције. Таква правила обично погодују неким више него другима, као што и друштвене норме које се тичу дистрибуције друштвених награда (као што су доходак и престиж) теже да дају предност одређеном стратуму и групама у односу на друге (Chafetz 1981). Количина, врсте и начин дистрибуције ресурса међу укљученим странама утичу на природу њиховог односа (White and Klein 2008).

Сложеност концепта „породичне моћи”

Неколицина аутора (v. Sprey 1971;1972, Heer 1963) је скренула пажњу на теоријске и методолошке недостатке при анализирању „породичне моћи” као и на недовољно јасно дефинисан концепт моћи, услед чега је и дефиниција „породичне моћи” често била погрешно интерпретирана.²

Свакако је тешко спецификовати узроке и последице моћи уколико не постоји јасан концепт о томе шта је моћ.

Појам моћи прожима друштво у свим његовим аспектима и она је присутна у разним облицима испољавања и интензитетима у готово свим друштвеним односима. Иако је Карл Маркс (Karl H. Marx) по многим социолозима дао главни подстицај за проучавање друштвене моћи, Макс Вебер (Max Weber) је био тај који је извршио пресудан утицај на дефинисање појма моћи и сам концепт моћи у социологији. Према Макс Веберу „моћ представља изгледе да се у оквиру једног друштвеног односа спроведе сопствена воља упркос отпору, без обзира на то на чему се заснивају ти изгледи (Weber 1976: 37). Тиме је моћ схваћена као могућност да различити појединци и друштвене групе наметну другима своју вољу, без обзира на пристанак или отпор, а у циљу остваривања одређених циљева или интереса. Према томе, увек постоји могућност наметања воље, али и супротно од моћи, могућност отпора. Луис Козер (Lewis Coser) се у оквиру анализирања друштвених сукоба такође бавио проблематиком моћи дефинишући је као шансу да се утиче на понашање других у складу са сопственим жељама (Козер 2007). Моћ је уједно и проблематика за коју се може рећи да је одувек била привилегована тема Мишела Фукоа (Michel Foucault).³ Фуко је углавном критиковао марксистичко виђење моћи- виђење да је моћ концентрисана на једном месту, да је нужно само репресивна, те се та критика односила углавном

² У многим постојећим радовима на ову тематику (v. Chafetz 1980; Scanzoni and Polonko 1980; Gillespie 1971) (породична) моћ није експлицитно дефинисана већ су научници очито претпоставили да се подразумева шта је моћ. Поједини теоретичари (v. Safliios-Rothschild 1970; Sprey 1972) су истакли недостатак концептуалне методолошке софистицираности на овом пољу проучавања, упркос великом обиму истраживачких студија.

³ Мишел Фукоово схватање моћи је свакако међу најутицајнијим у савременој друштвеној науци. Иако је оно присутно у готово свим његовим делима, најбоље се може видети у делу *Надзирати и кажњавати: рођење затвора*. Пратећи историјски развој казних мера и стварање модерне институције затвора, Фуко запажа да су моћ и облици примене моћи доживели значајне промене, констатујући да је велика историјска транзиција у директним облицима примене моћи подразумевала замену њених присилних казних форми, мање или више скривеним и мање или више разуђеним дисциплинарним формама (Фуко, 1997: 154-156).

на исходиште, позицију и карактер моћи. Овакво Фукоово схватање моћи се мора схватити у ширем контексту његове мисли, у односу на теорију дискурса, где одређени дискурс може да делегира моћ и тиме свакоме пружи могућност њеног испољавања.

Једна од кључних ствари при концептуалном разјашњењу моћи представља разграничење моћи као атрибута индивидуе од схватања моћи као особине друштвене интеракције између две или више особа (Rollins and Bahr 1976: 620). Моћ не постоји ван друштвеног контекста, односно изван друштвених односа. Тиме је адекватније говорити о концепту „релативне моћи” као карактеристици друштвених односа. Поједини теоретичари друштвене моћи (v. Veber 1976; Hoffman 1960; Sprey 1972) су тврдили да је друштвена моћ релевантан концепт само када постоји конфликт циљева између две или више особа и група. Логика овог аргумента лежи у чињеници да је моћ једне особе као основа за контролу делања друге особе донекле бесмислена уколико би друга особа поступала на исти начин када би моћ била одсутна.⁴

Када се наведена схватања моћи примене на поље породичних односа јасно је да је а) породичну моћ адекватно мерити индиректно, путем радњи кроз које је нечија индивидуална моћ стављена на тест; (б) да се као таква мери кроз исходе доношења одлука и преговарања о конфликту и (ц) да је породицу најадекватније посматрати унутар обрасца конфликта, што имплицира примену обрасца размене и обрасца ресурса (Sprey, 1972: 235-236).

Истакнуто је да се у ресурсној теорији „породичне моћи” унутар-породична динамика анализира као она која је у знатном степену условљена ограниченим ресурсима индивидуа у породицу, који им пружају основу за испољавање „индивидуалне моћи” у ситуацији доношења породичних одлука. Оно што је неопходно истаћи је чињеница да је један од најбитнијих недостатака објашњења породичне моћи на основу концепта ресурса лоциран на пољу разматрања ресурса који су искључиво везани за традиционалне статусне линије прихода, престижа и моћи, кључне у друштвеној стратификацији. Могуће је да стереотипи мушке улоге нису дозвољавали укључивање других статусних линија и ресурса као једнаких, као што су љубав, секс или партнерство, упркос њиховом кључном значају унутар породице (Safilios-Rothschild 1976: 355).⁵

---

⁴ На пример, у процесу доношења одлука, ако муж покуша и успе да од жене издејствује сагласност у вези одређене одлуке коју је она већ заступала, упитно је да ли је муж контролисао понашање његове жене или је његова моћ заиста била основа за контролу (Спреу, 1972).

⁵ Упркос њеној важности, љубав је као специфични ресурс била готово потпуно занемарена при разумевању породичне динамике. Разлози за њено занемаривање су многостру-

Неопходно је нагласити да природа ресурсне размене међу члановима породице и сатисфакција или незадовољство релативним насталим „добитцима” и „трошковима” зависе од перцепције чланова породице о текућој размени. Из перспективе размене, постоји претпоставка да људи делају на начин максимизирања сопственог „профита”. Ако се током времена профит види као недовољан, било због тога што трошкови надмашују награду или због тога што је нето профит виђен као нижи од профита алтернативног чина или односа, перспектива размене налаже да ће учесник одлучити да не учини извесну радњу или ће окончати однос. Постојале су бројне дискусије у вези могућности тестирања теорије размене, која зависи од проблема одређивања а приори шта људи дефинишу као „добитак” и као „трошак.” Без таквог одређивања, теорија размене убрзо постаје таутолошка (Chafetz 1980: 406).

Истраживачи „породичне моћи” најчешће су користили процес „доношења одлука” аналогно процесу испољавања „породичне моћи” из разлога претежне употребе статичких модела друштвене реалности у социолошкој теорији. Статички модел „породичне моћи” аналоган је ситуацији „сума 0” игре и претпоставља да увек постоје добитник и губитник (McDonald 1977). Реалистичнији модел процеса породичне моћи је „не-сума 0” игра, где је теоретски могуће да више индивидуа може добити или изгубити (Olson and Rabunsky 1972). Овакав динамички модел фокусира се на реципрочну природу породичне интеракције, супротно статичком моделу који се фокусира на исходе породичних процеса.⁶ Џет Спреј (Jetse Sprey, 1972) је предложио „стицање моћи” као алтернативу „индивидуалне моћи” у брачној ситуацији и дефинисао је кроз сталну конфронтацију у којој су „инпути” моћи свих индивидуа реципрочно стављени на тестирање.

Потребно је осврнути се на још једну битну карактеристику (породичне) моћи, наиме, њену „коалициону природу”. Коалиције моћи свакако одређују структуру „породичне моћи”.

Овом тематиком се бавио Теодор Каплов (Theodore Caplow) који је тријаду мајка-отац-дете назвао „примарном тријадом”. Истакао је да

ки: а) љубав је била посматрана као субјективни, неухватљиви осећај који се опире операционализацији и мерењу; б) била је третирана као константа услед претпоставке да се људи жене/удају из љубави и остају у љубави до смрти/развода; ц) мушки социолози породице сматрали су љубав „меким, женским” варијаблом која не може бити третирана једнако као „тврде” варијабле као што су оне социоекономске природе (Safilios-Rothschild, 1976: 357).

⁶ Чињеница да је моћ заједничка реципрочна активност илустрована је налазом (v. Olson and Rabunsky 1972) да су индивидуе могле валидно изјавити које су одлуке донете, али нису биле способне да валидно изјаве ко их је донео.

постоје и друге значајне породичне тријаде, као што је „рођачка тријада”, али је „примарну тријаду” сматрао основним типом (Caplow, наведено према White and Klein 2008: 191-192). Према Каплову, чланови породице формирају коалиције на бази релативне моћи сваког члана. Ако отац има већу моћ од уједно мајке и детета, могућа је „добитна” коалиција између мајке и детета. Каплов је такође сугерисао да се током породичног животног циклуса мења релативна моћ њених чланова, услед чега се мењају и потенцијалне коалиције. Тако је претпоставио да се типична породица развија од дијаде у којој муж/отац, обично има више моћи него жена/мајка ($O > M$). Како дете сазрева, коалиција између мајке и детета тежи да „поништи” „индивидуалну моћ” оца ($O = M+D$). Ово врло вероватно подстиче оца да уђе у коалицију са мајком ($O+M > D$). Временом ће коалиција између мајке и детета надмашити реактивну моћ оца ($O < M+D$). Наравно, Каплов је разумео да коалиционе стратегије постају комплексније када постоји више од једног детета у породици или када је породица једнородитељска (Caplow, наведено према White and Klein 2008: 191-192). Остаје да се истражи да ли су коалиције моћи унутар породице производи специфичних линија деловања или су темељне компоненте које одређују опште обрасце породичне интеракције (McDonald 1977: 614).

Ресурсна теорија „брачне моћи”

Ресурсна теорије „брачне моћи” се за разлику од ресурсне теорије „породичне моћи” односи на подручје анализирања брачних односа који се посматрају из перспективе ресурса које поседују сваки од партнера/супружника. Претпоставља се да ће у ситуацији доношења одлука, када један од партнера/супружника има мањи директан приступ одређеном ресурсу (или у ситуацији непостојања алтернативе за добијање истих ресурса), он придавати већу вредност том ресурсу и бити спремнији да плати високу цену да би обезбедио назначени ресурс (Safilios-Rothschild 1976: 356). Ова висока цена може укључивати понуду многих других ресурса у замену, чак и прихватање или толерисање ускраћивања неких других релативно мање вредних ресурса од стране другог члана породице. У зависности од исхода ситуације, структуру брачне моћи је могуће категорисати као а) муж- доминантан; б) жена- доминантна и ц) егалитарни (McDonald 1977: 613-614).

Ресурсна теорија „брачне моћи” послужила је као основа за извођење два специфична концепта а) концепта експлицитног брачног преговарања и б) концепта брачне (не)стабилности и брачних алтернатива.

Концептуални приступ експлицитном брачном преговарању - ка теорији супружничких стратегија

Једна од главних критика упућена литератури о „брачној моћи” истиче њену готово искључиву фокусираност на исходе, а не процесе одлучивања у оквиру брачних ситуација. Као разлог за такво стање најчешће је навођено да је „процесе одлучивања” изузетно тешко концептуализовати и операционализовати (Sprey 1971). Иако не постоји универзални модел путем кога би било могуће истражити сва подручја брачних (не)споразума и конфликта, постојали су покушаји презентовања општих образаца и модела брачног преговарања.

У литератури о „брачној моћи” најчешће је коришћен општи модел који је настао на темељу идеје Анселма Штрауса (Anselm L. Strauss) и онога што он назива „експлицитним брачним преговарањем” (v. Scanzoni and Polonko 1980: 31-32). Експлицитно брачно преговарање се према Штраусу анализира на основу тростепеног модела кога чине променљиве друштвеног контекста, процеса и исхода (Scanzoni and Polonko 1980). Променљиве друштвеног контекста састоје се од најмање четири скупа. Претпоставља се да диспаратитет међу партнерима у поседовању променљивих друштвеног контекста утиче на стратегије преговарања као и на степен моћи преговарања, односно могућност да се оствари модификација позиције (Scanzoni and Polonko 1980: 32). Следствено томе, променљиве друштвеног контекста и променљиве процеса утичу на исход у правцу консензуса или несагласности.

С обзиром на мноштво различитих променљивих друштвеног контекста, димензије породичног контекста могу се организовати у најмање четири скупа.

Први скуп, композициони, чине променљиве које укључују старост партнера, дужину трајања брака (укључујући и то да ли је брак први или поновљени), старости и број деце, уколико она постоје (Scanzoni and Polonko 1980: 32).

Други скуп, односно променљиве ресурса, укључује факторе као што су образовање, пословни статус, приход, број радних сати у недељи, број радних недеља у години. Остали ресурси у овој групи су оно што Штраус назива „искуство у преговарању”, односно „инструменталне вештине”, као што су способности које генеришу постизање циљева у системима ван породице (Scanzoni and Polonko 1980: 32).

Трећи скуп променљивих друштвеног контекста представљају оријентације које усмеравају преговарачку моћ. У том смислу се као

наведене оријентације особе при преговарају јављају самопоштовање, склоност према родној улози, важност предмета преговарања (Scanzoni and Polonko 1980: 32).

Четврти скуп променљивих чини оријентација особе према претходном преговарачком понашању друге особе, односно оне са којом се преговара (Scanzoni and Polonko 1980: 32). У том смислу се део контекста текућег преговарања налази у сумирању предходних искустава и реакција при преговарању са „другом страном”. Брачна преговарања према Штраусу могу бити „једнократна”, „поновљена”, „секвенционална” и „серијска или везана” (Scanzoni and Polonko 1980: 32).

Модел експлицитног брачног преговарања какав је предложен од стране Штрауса не садржи елаборацију стратегија, односно тактика преговарања. Ради потпунијег објашњења модела процеса брачног преговарања неопходно је анализирати четири кључне стратегије које супружници користе при решавању брачних конфликта..

Џенет Чафец (Janet S. Chafetz) међу доминантне стратегије убраја употребу ауторитета, контроле, утицаја и манипулације. Обично се ове стратегије са изузетком манипулације (која је ретко дискутована) посматрају као различите манифестације типова „моћи” (Chafetz 1980). Наведене стратегије разликују се у три тачке: према трошку који подразумева њихова употреба, према потенцијалу за добитак од њихове употребе и према количини подршке обезбеђене од стране институционалних извора који су екстерни брачној вези. Ауторитет и контрола су „ојачани” институционалним изворима изван брака, односно, ауторитет правом, религијом и обичајима, а контрола првенствено економским институцијама. Утицај и манипулација су највећим делом „интерни” брачној вези и стога немају додатну подршку која долази од споља. (Chafetz 1980: 410).

Према Чафецовој, постоји имплицитна претпоставка да се супружничке стратегије употребљавају на начин максимизирања користи произашле из њихове употребе, односно минимизирања трошкова које повлачи њихова употреба. Наведене четири стратегије конституишу дводимензионалну таксономију, са димензијама које узимају у обзир а) да ли или не прималац покушаја стратегије тежи да припише легитимитет напорима онога ко испољава стратегију; б) опсег (већи или мањи) до којег је примена стратегије видљива или очигледна за оба партнера (Chafetz 1980: 404).

О ауторитету се може говорити у ситуацији када институционалне норме подржавају право носиоца улоге да доноси одлуке које обавезују носиоца комплементарне улоге. Концепт ауторитета укључује сродан

концепт легитимитета. Тако се може говорити о ауторитету као стратегији у случају када особа позива другу особу да се повинује и искаже сагласност са његовом/њеном жељом на основу легитимног права да донесе такву одлуку (Chafetz 1980: 402). Контрола постоји када је једна особа/група способна да учини да се друга особа/група понаша и делује онако како он/она/група жели, без обзира на жеље друге особе/групе. Ауторитет је у овом смислу легитимизована контрола. Утицај постоји када једна особа/група убеђује другу особу/групу да се сложи са предложеном одлуком. Основа утицаја је супериорнија експертиза, односно знање о конфликту који је у питању. Манипулација постоји када једна особа издејствује сагласност односно повиновање од друге особе/групе, (не)упражњавањем одређених понашања на прорачунатој претпоставци да ће доћи до повиновања друге особе/групе. За разлику од остале три стратегије, манипулација је прикривена пракса.

Опште узето, ауторитет је тип стратегије са малим „трошковима” и потенцијалом великог „добитка”. Са друге стране, неуспех при употреби ауторитета (када је то сврсисходно) је веома „скуп”. Ако особа поседује ауторитет (стечен његовом/њеном улогом) али га не користи, они над којима би особа требала да га примењује могу током времена повући легитимитет носиоцу ауторитета (Chafetz 1980: 407). Ако, на пример муж, по обичају, има ауторитет али га не користи, жена може постати навикнута да доноси одлуке. Касније, ако муж покуша да користи ауторитет, наћи ће се у ситуацији да му жена више не гарантује право доношења одлука.

Покушај спровођења контроле повлачи за собом одређене директне „трошкове”. Онај који користи контролу мора сакупити ресурсе за контролу, за разлику од онога који употребљава ауторитет, јер је ауторитет аутоматски загарантован као право инхерентно улози. Онај који користи контролу често мора утрошити неке од његових/њених ресурса при покушају употребе контроле, што може резултирати мањком таквих ресурса следећи пут када буду потребни. Ово је очигледно у случају када је новац ресурс контроле. Тако се за контролу може рећи да је умерено „јефтина” и умерено високо добитна стратегија решавања конфликта (Chafetz 1980: 408).

Утицај изискује још већу „цену/трошак”. Основа утицаја је експертиза. Акумулација експертизе захтева знатан утрошак времена и енергије. Штавише, употреба утицаја може захтевати знатно времена и енергије да би се друга особа убедила да носилац утицаја има неопходну експертизу и да је његово/њено мишљење релевантно за дату ситуацију. Посебно је деликатно што процес испољавања утицаја може ре-

зултирати едукацијом другог, уколико онај који испољава утицај објасни логику његове/њене одлуке другоме. На тај начин током времена прималац утицаја може постати једнако стручан као и онај од кога је утицај примљен и тако редуковати будућу способност онога од кога је утицај првобитно примљен да и даље врши утицај. Ако се резимира напред наведено, испољавање утицаја је стратегија која је прилично висока у трошковима, са ниским наградним потенцијалом (Chafetz 1980: 408).

„Најскупла” потенцијална стратегија је манипулација. Да би успешно манипулисао другом особом манипулатор мора имати широко знање о мотивима, приоритетима и реакцијама друге особе. Акумулација таквих знања и планирање манипулативног понашања захтева знатан утрошак времена, енергије и пажње. Манипулација је обично успешна само дотле док особа којом се манипулише није свесна саме стратегије. Самим тим особа не може пречесто да практикује манипулацију (нарочито њену исту форму) без ризирања да буде разоткривена (Chafetz 1980: 409).

Крећући се од практиковања ауторитета преко контроле, утицаја и коначно манипулације, постулиране су две тезе: трошкови испољавања односно практиковања сваког типа стратегије постају већи, а наградни потенцијал постаје нижи. Према перспективи размене и ресурса, постојаће тенденције особа да покушају да користе „највиши” тип стратегије за који су способни, у циљу максимизирања сопственог „профита”. Тако ће се контрола спроводити само у одсуству ауторитета, утицај у одсуству контроле, а манипулација у одсуству утицаја.⁷ Упркос чињеници да су ове четири стратегије рангиране у смислу трошкова и наградног потенцијала, интервали међу њима су неједнаки и тако оне пре конституишу само ординалну скалу (Chafetz 1980: 409).

Интересантно је изложити импликације које према Чафецовой произилазе из примене наведених стратегија од стране партнера/супружника током одређених историјских периода. Чафецова сматра да ако се стопе брачне дезинтеграције (раздвајање партнера, напуштање и развод) разликују током времена и између одређених категорија људи, онда би и доминантни модели решавања конфликта требало да се разликују током времена и међу таквим категоријама. Тиме је феномен

---

⁷ Није искључено да поједини супружници на основу идеолошких принципа користе „ниже” форме стратегија него што је предвиђено. Тако муж који једини ствара финансијске ресурсе и тиме има јаку основу контроле, може, из разлога посвећености супружничкој равноправности, избећи ову форму стратегије решавања конфликта и практиковати утицај (Chafetz 1980: 409).

различитих стопа дезинтеграције на макронивоу неопходно објаснити узимањем у обзир варијација у осталим феноменима на макронивоу, као што су промена или различита употреба стратегија решавања брачних конфликта.

Примарна стратегија у систему мушког ауторитета којом су жене имале бар неке шансе да остваре своје жеље при политичком конфликту била је употреба манипулације. Током година ауторитет мужева је постепено бивао еродираан, како у обичајима, тако и у праву (Цхафетз 1980). Стога се претпоставља да су мужеве били све више окренути покушају коришћења контроле. Током већине овог периода жене су имале мало финансијских ресурса. Најзначајнији ресурси контроле доступни многим женама били су претња или стварно ускраћивање секса, љубави и поштовања. Међутим, чак и у тој ситуацији мужеве су обично имали веће ресурсе. Ако им жена ускрати секс могли су га потражити другде и то без социјалне стигме. Не само да су жени недостајала финансијски потребна средства да би урадила исто, већ је традиционално, социјална стигма везана за разведену жену била много јача него она везана за разведеног мушкарца. Жене су постепено почеле да управљају одређеним ресурсима контроле, од којих су најприметнији они финансијске природе. Како су се удате жене временом у већем броју запошљавале, а посебно како су постајале посвећене каријери, њихова способност да издрже финансијске претње и подмићивања од стране мужева је расла, као што је расла и њихова способност да саме користе такве ресурсе. Како су ресурси контроле постајали, бар за неке супружнике, више изједначени, односно, како су мужеве губили неке од њихових привилегија, претпоставља се да су морали да повећају коришћење утицаја у конфликтним ситуацијама. Како су спроводили утицај, жене су имале више разлога да мање употребљавају манипулацију и тиме су и оне у већој мери почеле да користе утицај. Са преласком на практиковање узајамног утицаја као примарног типа разрешења конфликта дошло је до две компензационе тенденције за жене (Chafetz 1980). Увећани ресурси доступни женама сада су олакшали развод или раздвајање, посебно ако се конфликти не могу решити. Жена под овим околностима може имати мање разлога да напусти брак него у претходна два случаја пошто је њена способност да оствари своје намере увећана преласком са манипулације на утицај. Увећани трошкови и умањен потенцијал добитка који има мушкарац код преласка са контроле на утицај води предвиђању, заснованом поново на перспективи размене, да ће се његова мотивација да тражи брачну дезинтеграцију још више повећати. Стога би укупна стопа дезинтеграције требала бити највиша у овом „моду”. Наведено је постулирано упркос чињеници да у одсуству озбиљних

конфликата егалитарни бракови вероватно обезбеђују већу брачну срећу за оба партнера. Ове две претпоставке нису акомпатибилне. Такви бракови могу генерално обезбедити веће добитке него они изграђени на неједнакости партнера, али када дође до конфликта они исто тако резултирају мањом способношћу њиховог решавања и стога је брачна дезинтеграција повећана.

Чафецова закључује да високо индустријализована друштва дају знатне могућности женама да стекну ресурсе који их ослобађају зависности од њихових супружника и помажу креирању бракова који су егалитарнији. Из изложеног према Чафецовој следи да такви бракови чешће неће успети него они где преовладава традиционални, патријархални систем ауторитета и/или контроле (Chafetz 1980: 411-414).

Концепт брачне (не)стабилности и брачних алтернатива

Концепт брачне (не)стабилности и брачних алтернатива се заснива на микроекономском оквиру одлучивања брачних партнера и предвиђању вероватноће брачне стабилности/дезинтеграције у складу са претпоставком максимизирања користи брачних партнера од обе опције.

Први концепт има упоришну тачку у економској теорији брака Герија Бекера (Gary Becker) базираној на индивидуалном нивоу (Becker, Landes and Michael 1977). Према Бекеру, бракови се дезинтегришу када очекивана корист од остајања у браку падне испод користи очекиване од развода. Теорија претпоставља да индивидуе теже да максимизирају користи од одређене потенцијалне брачне ситуације и да се руководећи се корисношћу опредељују за конкретни брачни аранжман (Huber and Spitze 1980: 76). Бекер предвиђа да се вероватноћа брачне дезинтеграције умањује порастом очекиване вредности позитивно сортираних промењивих (нпр. примањем мушкарца), порастом времена проведеног у тражењу брачног партнера (године старости код удаје/женидбе) и порастом капитала специфичног за брак, (нпр. деце) који уопштено говорећи расте са дужином брака, а смањује се са сваким следећим браком. Вероватноћа брачне дезинтеграције се повећава неочекиваним променама у вредности позитивно сортираних промењивих (нпр. примања мужа), повећањем очекиване вредности негативно сортираних промењивих (нпр. примања жене у односу на примања мужа) и већим разликама у особинама партнера као што су IQ, религија, раса (Becker, Landes and Michael 1977: 1156-57).⁸

---

⁸ Бекерова предвиђања углавном су конзистентна са емпиријским налазима који су показали да су примања мужа у негативној вези са брачном дезинтеграцијом (v. Cutright 1971, Becker, Landes and Michael 1977).

Иако Бекерова теорија објашњава многе налазе, проблематична је из социолошке перспективе. Бекер не успева експлицитно да предвиди корист ситуација за индивидуе које их доживљавају. Економисти узимају корист као дату јер њихове дедуктивне теорије не могу лако да обрађују непрецизне промењиве, па су „користи” за њих често разумна гледишта о типичним људским преференцијама (Huber and Spitze 1980: 77). Међутим, не може се знати зашто се партнери одлуче на развод ако се не зна како они процењују одређену ситуацију.

Друго, сваки развод укључује две особе чија се искуства и перцепције о користима и трошковима могу разликовати. У принципу, Бекерова теорија би могла раздвојити такве утицаје, али у пракси Бекер то не покушава учинити. Неке промењиве могле би супротно утицати на жељу мужа или жене да се разведе. Женина висока примања могла би је мотивисати да прекине лош брак. Ова мотивација могла би бити појачана ако би муж био угрожен примањима своје жене или ако би осетио да га њена примања ослобађају од финансијске одговорности. Насупрот томе, жена би могла бити привлачнији партнер ако би имала виша примања, а њену мотивацију да прекине брак могла би да умањи жеља мужа да се брак настави. Тако Бекерова теорија предвиђа да ће одређени догађај повећати вероватноћу брачне дезинтеграције али нам не каже зашто (Huber and Spitze 1980: 77).

Пошто Бекерова теорија не разликује начине на који мушкарци и жене могу схватати трошкове и добити, она не може узети у обзир „нове процене” поделе рада у домаћинству (Huber and Spitze 1980). Према неким теоретичарима (Udry 1981; Chafetz 1980; Huber and Spitze 1980) иако је запослење жена постало прихватљиво за мужеве услед претпоставке бољег укупног финансијског стања домаћинства са два дохотка, сада је вероватније да ће подела рада у домаћинству представљати поље генерисања већине сукоба. Удате жене, запослене или не, обично обављају већину свакодневне бриге о кући и деци. Жене које одбацују традиционалне дефиниције улога могу процењивати свој брак према томе да ли виде да њихови мужеве обављају „фер” део свакодневног кућног посла. Представе о родним улогама тако могу бити фундаменталне у брачној интеракцији на начин да веће разлике могу утицати на оба партнера да чешће размишљају о разводу (Huber and Spitze 1980: 78).

Поред Бекеровог микроекономског концепта брачне (не)стабилности, још један концепт, теоријски обећавајући али још увек недовољно емпиријски истражен, користан је у разумевању социјалне психоло-

гије брачне (не)стабилности. Реч је о концепту брачних алтернатива Џорџа Левингера (George Levinger). Наведени концепт (v. Levinger 1965; Udry 1981). заснован је на теоријском оквиру Бернарда Фарбера (Bernard Farber) који описује амерички систем брака који по његовој претпоставци укључује „перманентну доступност” појединаца као брачног партнера.

Према Фарберу (v. Levinger 1965: 20) сваки одрасли човек може се посматрати као перманентно доступан брачни партнер, без обзира на то да ли је појединац тренутно у браку или не. Свака особа континуирано пореди његову/њену брачну погодбу са брачним погодбама које би он/она могли да договоре са другим особама, као и потенцијалне добити које би могли да остваре у ситуацији да нису у браку (Udry 1981: 889). Ако је тренутно брачни аранжман појединца упадљиво мање привлачан него алтернатива, он/она ће се одлучити за алтернативу, руководећи се тиме да цена размене (барријере) не поништи предност која би се добила (алтернативу).

У складу са изнетим, теоријски модел брачне (не)стабилности те-мељи се на 1) задовољствима или привлачностима самог брака; 2) баријерама за излазак из брака и 3) привлачности алтернативе браку (Levinger 1965: 19-20).

Према Левингеровом концепту брачних алтернатива, појединци у доношењу процена о личним алтернативама на изванредан начин праве инвентар својих ресурса и разматрају какву врсту живота ће им пружити алтернатива, уколико би прекинули везу са садашњим брачним партнером (Udry 1981). Али они такође морају правити неку врсту процене вредности својих партнера, односно доприноса, квалитета и вештина које брачни партнер доприноси браку. Могло би се претпоставити да појединци међу вредностима разматрају сопствено образовање, капацитет за „производњу” прихода, сексуалну привлачност, године старости и број деце који већ имају. Али они морају такође размотрити вредности сопствених брачних партнера и питати се да ли појединац са њиховим ресурсима на „брачној пијаци” може добити више или мање од онога што нуди њихов садашњи партнер (Udry 1981: 890).

Ова линија размишљања води хипотези да што су већи ресурси особе, већа је његова/њена перцепција брачних алтернатива и обрнуто. Лични ресурси директно су у вези са сопственим брачним алтернативама, док су ресурси брачног партнера у обрнутој сразмери према сопственим брачним алтернативама.⁹

---

⁹ Предвиђени теоријски модел захтева претпоставку да особе имају свест о томе како други вреднују њихове ресурсе (Udry 1981: 890).

Резиме налаза Бекера и Левингера указује да адекватна социологија брака и породице треба да започне историјским променама начина на који људи зарађују за живот (Huber and Spitze 1980: 87-88). У прединдустријским друштвима брак се налазио у мрежи економских реципрочности.¹⁰ Кидање те мреже смањило је трајност бракова не зато што су савремени мужеви и жене у лошијим односима него зато што имају друге опције ако престану да се допадају једно другом. Задатак социологије брака и породице је да испита како су настале ове опције и да предвиди како ће жене и мушкарци реаговати на њих. Бекеров фокус на економске факторе у брачној (не)стабилности означава пут за социолошку теорију брака која ће као и теорија демографске транзиције објаснити како популације мењају понашање када се суоче са промењеним окружењем (Huber and Spitze 1980: 88).

Литература:

1. Becker, G., E. Landes and R. Michael (1977). „An Economic Analysis of Marital Instability.” *Journal of Political Economy* 85: 1141-1187.
2. Blau, M. P. (1986). *Exchange and Power in Social Life*. New York: Transaction Publishers.
3. Blood, R. O. and Wolfe, D. M. (1960). *Husbands and Wives: The Dynamics of Married Living*. London: Greenwood Press Reprint.
4. Chafetz, J. S. (1980). Conflict Resolution in Marriage: Toward a Theory of Spousal Strategies and Marital Dissolution Rates. *Journal of Family Issues* 1 (3): 397-421.
5. Chafetz, J. S. (1981). Family Conflict: The Application of Selected Theories of Social Conflict to an Understanding of Conflict Within Families. *Youth and Society* 13 (2): 157-173.
6. Cutright, P. (1971). „Income and Family Events: Marital Stability.” *Journal of Marriage and the Family* 33 (2): 291-306.
7. Фуко, М. (1997). *Надзирати и кањжавати: рођење затвора*. Prosveta: Beograd.
8. Gillespie, D. L. (1971). Who Has the Power? The Marital Struggle. *Journal of Marriage and the Family* 33 (3): 445-458.
9. Heer, M. D. (1963). The Measurement and Bases of Family Power: An Overview. *Marriage and Family Living* 25 (2): 133-139.

---

¹⁰ У прединдустријским друштвима браком и репродукцијом обично су управљали несвесна рационалност, обрасци колективног понашања који користе врсти, упркос индивидуалног непостојања свести о њима. Индустијализација је померила мотивацију за многа индивидуална понашања „од колективне народне мудрости ка свесном властитом интересу” (Huber and Spitze 1980: 75).

10. Hoffman, M. (1960). „Power assertion by parent and its impact on the child.” *Child Development* 31 (March): 129-143.
11. Huber, J. and G. Spitze (1980). Considering Divorce: An Expansion of Becker’s Theory of Marital Instability. *The American Journal of Sociology* 86 (1): 75-89.
12. Kozer, L. (2007). *Funkcije društvenog sukoba: ispitivanje koncepta društvenog sukoba i njegove upotrebe u empirijskim sociološkim istraživanjima*. Mediterran Publishing: Novi Sad.
13. Levinger, G. (1965). Marital Cohesiveness and Dissolution: An Integrative Review. *Journal of Marriage and Family* 27 (1): 19-28.
14. McDonald, G. W. (1977). Family Power: Reflection and Direction. *The Pacific Sociological Review* 20 (4): 607-621.
15. Olson, D. H. and C. Rabunsky (1972). „Validity of four measures of family power.” *Journal of Marriage and the Family* 34 (May): 224-232.
16. Rodman, H. (1969). Marital power in France, Greece, Yugoslavia and the United States. *Journal of Marriage and the Family* 29 (2): 320-336.
17. Rodman, H. (1972). „Marital power and the theory of resources in cultural context.” *Journal of Comparative Family Studies* 3 (Spring): 50-69.
18. Rogers, M. F. (1974). „Instrumental and infra-resources: The bases of power.” *American Journal of Sociology* 79: 1418-1433.
19. Rollins, B. C. and S. J. Bahr (1976). A Theory of Power Relationships in Marriage. *Journal of Marriage and the Family* 38 (4): 619-627.
20. Safilios-Rothschild, C. (1970). The Study of Family Power Structure: A Review 1960-1969. *Journal of Marriage and the Family* 32 (4): 539-552.
21. Safilios-Rothschild, C. (1976). A Macro- and Micro-Examination of Family Power and Love. *Journal of Marriage and the Family* 38 (2): 355-362.
22. Scanzoni, J. and K. Polonko (1980). A Conceptual Approach to Explicit Marital Negotiation. *Journal of Marriage and the Family* 42 (1): 31-44.
23. Sprey, J. (1969). The Family as a System in Conflict. *Journal of Marriage and the Family* 31 (4): 699-706.
24. Sprey, J. (1971). On Management of Conflict in Families. *Journal of Marriage and the Family* 33 (4): 722-731.
25. Sprey, J. (1972). Family Power Structure: A Critical Comment. *Journal of Marriage and the Family* 34 (2): 235-238.
26. Udry, J. R. (1981). Marital Alternatives and Marital Disruption. *Journal of Marriage and the Family* 43 (4): 889-897.
27. Veber, M. (1976). *Privreda i društvo*. Prosveta: Beograd.
28. White, J. M. and D. M. Klein (2008). *Family Theories*. London: Sage Publications, Inc.

The resource theory of „family and marital power”

Summary: Theoretical and empirical research on power relations and patterns of decision-making in the contemporary family have been the hallmark of sociological literature on marriage and family in the last few decades. The above undertakings are grouped under the umbrella of the resource theory of “family and marital power.” In line with this theory, a number of sociologists of the family tried to conceptualize family and marital dynamics using basic principles of the exchange theory and the concept of resources. The paper presents the results of dealing with this issue that have produced a number of controversies that are still, due to the lack of empirical and comparative research, preventing accurate assessment of the relevance of the concept of resources applied to the field of marriage and family. Some of the most prominent, and also the most controversial undertakings in this field of study, such as the concept of explicit marital negotiation, the concept of marriage (in) stability and the concept of marriage alternatives will also be shown.

Key words: family, marriage, resource theory, theory of coalitions, marital strategy, structure of „family power”